

Ewa M. Guzik–Makaruk

ZASADY OBOWIĄZYWANIA USTAWY KARNEJ WZGLĘDEM CUDZOZIEMCÓW W POLSKIM SYSTEMIE PRAWA MATERIALNEGO

I. Wprowadzenie

Problematyka tzw. przepisów kolizyjnych, przez które każde wewnątrzrajowe ustawodawstwo karne określa swój zasięg stosowania, należy do tradycyjnych już zagadnień prawa karnego międzynarodowego. Wybór tak nakreślonego tematu ogranicza treści opracowania do przedstawienia zasad obowiązywania ustawy karnej z dziedziny prawa materialnego wobec cudzoziemców. Zasady obowiązywania ustawy karnej względem osób są jednym z podstawowych zagadnień prawa karnego, pozwalających na rozważenie, czy w danym przypadku zachodzi polska jurysdykcja. Jeśli bowiem sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych, to stosownie do art. 17 § 1 pkt 8 Kodeksu postępowania karnego (kpk.)¹ nie wszczy-
na się postępowania, a wszczęte umarza. Okoliczność podlegania orzecznictwu krajowych sądów karnych ustala się w oparciu o przepisy prawa karnego materialnego, dopuszczające w pewnych wypadkach „wypadkowe” stosowanie umowy międzynarodowej, której Polska jest stroną. Przepisy te mają dualistyczny charakter, materialno–procesowy, gdyż z jednej strony wskazują na zakres zastosowania ustawy karnej, z drugiej zaś wyznaczają zakres jurysdykcji sądowej danego państwa, czyli jurysdykcję wewnątrzrajową. Wprawdzie rzadko, ale jednak istnieje możliwość oddzielenia tych dwóch sfer, gdy przepisy prawa karnego materialnego mają zastosowanie w oparciu o zasadę terytorialności, a nie występuje jurysdykcja krajowa, gdyż sprawca czynu zabronionego w polskiej ustawie karnej jest np. uwierzytelnionym w Polsce szefem przedstawicielstwa dyplomatycznego obcego państwa i na zasadzie art. 578 kpk. nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych, korzystając z immunitetu dyplomatycznego.

1 Ustawa z dnia 6. czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.

W zakresie objętym tematem opracowania zostały poniżej przeanalizowane odnośne regulacje przewidziane w trzech głównych kodyfikacjach prawa karnego *sensu stricte* i *sensu largo*. Analizie poddano zasady, na które wskazuje kodeks karny², kodeks karny skarbowy³ oraz kodeks wykroczeń⁴, powoływane dalej odpowiednio jako: kk., kks. i kw.

Oczywistym punktem wyjścia powinno się uczynić wyjaśnienie, kim jest cudzoziemiec. W myśl art. 2 ustawy z dnia 13. czerwca 2003 r. o cudzoziemcach,⁵ cudzoziemcem jest każdy, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. Z art. 5 ustawy wynika, że cudzoziemca będącego obywatelem dwóch lub więcej państw traktuje się jako obywatela tego państwa, którego dokument podróży stanowił podstawę wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Stosownie do art. 4 ust. 1 ustawy „dokumentem podróży jest dokument uznany przez właściwy organ Rzeczypospolitej Polskiej, uprawniający do przekroczenia granicy, wydany cudzoziemcowi przez organ państwa obcego, organ polski lub organizację międzynarodową albo podmiot upoważniony przez organ państwa obcego lub obcą władzę o charakterze państwowym. Ustawodawca, kontynuując praktykę poprzednio obowiązującej ustawy o cudzoziemcach,⁶ zdecydował się na negatywne zdefiniowanie cudzoziemca, jeśli postanowił, że jest nim ten, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. Ustalenie, czy sprawca jest obywatelem polskim, następuje w oparciu o ustawę z dnia 15. lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim⁷, gdzie w art. 1 postanowiono, że w dniu wejścia w życie owej ustawy obywatelami polskimi są osoby, które posiadają obywatelstwo polskie na podstawie dotychczasowych przepisów. Pewną pomocą jest zapis umiejscowiony w art. 2 ustawy, że obywatel polski w myśl prawa polskiego nie może być równocześnie uznawany za obywatela innego państwa, a zatem ustawodawstwo polskie nie dopuszcza instytucji podwójnego obywatelstwa. Można być zatem albo obywatelem polskim, albo cudzoziemcem. Ustawa z 1962 r., podobnie jak ustawy z 1920 r. i 1951 r., określa zasadę wyłączności obywatelstwa tylko w sensie prawnym. Oznacza to, że obywatel polski może posiadać obywatelstwo innego państwa, ale przed organami polskimi nie może się na ten fakt powoływać. Jeżeli nawet ten fakt wskaże, organy państwowe nie mogą go traktować jako cudzoziemca, a zatem zawsze podlega prawu polskiemu. Sytuacja ta trwa aż do chwili zrzeczenia się obywatelstwa, ponieważ stwarzałoby to problemy z określeniem skutków prawnych, jakie prawo należałoby stosować wobec osób posiadających np. obywatelstwo polskie i obywatelstwo obcego państwa. Stąd też w zasadzie nie mówi się o podwójnym

2 Ustawa z dnia 6. czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553 ze zm.

3 Ustawa z dnia 10. września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz.U. z 1999 r., Nr 83, poz. 930 ze zm.

4 Ustawa z dnia 20. maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 1971 r., Nr 12, poz. 114 ze zm.

5 Ustawa z dnia 13. czerwca 2003 r. o cudzoziemcach, Dz.U. z 2003 r., Nr 128, poz. 1175 ze zm.

6 Ustawa z dnia 25. czerwca 1997 r. o cudzoziemcach, Dz.U. z 1997 r., Nr 114, poz. 739.

7 Ustawa z dnia 15. lutego 1962 r. o obywatelstwie polskim, Dz.U. tj. z 2000 r., Nr 28, poz. 353 ze zm.

obywatelstwie, tylko o stanach podwójnego obywatelstwa, które powstają w wyniku kolizji ustawodawstwa poszczególnych krajów.⁸

II. Katalog zasad kompetencji karnej względem cudzoziemców w kodeksie karnym

W obowiązującym kodeksie karnym wyróżnia się następujące zasady kompetencji karnej w ogólności:

1. terytorialności, uregulowaną w art. 5;
2. narodowości podmiotowej (obywatelstwa, zasadę personalną czynną), uregulowaną w art. 109;
3. narodowości przedmiotowej względnej (zasadę personalną bierną), uregulowaną w art. 110 § 1;
4. odpowiedzialności zastępczej, uregulowaną w art. 110 § 2;
5. ochronną (narodowości przedmiotowej bezwzględnej, narodowości przedmiotowej w postaci obostrzonej), uregulowaną w art. 112;
6. represji wszechświatowej (zasadę uniwersalną, represji konwencyjnej), uregulowaną w art. 113.

Wszystkie z nich, poza zasadą narodowości podmiotowej, odnoszącą się wyłącznie do polskiego obywatela, mają zastosowanie do cudzoziemców. Wyłącznie o cudzoziemcach traktują zasady narodowości przedmiotowej oraz odpowiedzialności zastępczej, podczas gdy trzy pozostałe stanowią podstawę odpowiedzialności karnej zarówno cudzoziemców, jak i obywateli polskich. Wszystkie zasady, za wyjątkiem terytorialności, należą do tzw. prawa karnego międzynarodowego.⁹

Zasada terytorialności jest uważana obecnie za najważniejszą zasadę kompetencji karnej. Opiera ona kompetencję karną na fakcie, że przestępstwo zostało popełnione na terytorium danego państwa. Karanie czynów popełnionych na terytorium jakiegoś państwa należy do jego uprawnień, będących konsekwencją suwerenności państwa. Co więcej, jest to nie tylko uprawnienie, ale i obowiązek państwa, które jest odpowiedzialne za zapewnienie na swoim terytorium porządku i bezpieczeństwa. Dodatkowo zwiększa znaczenie tej zasady okoliczność, że przeważnie czyny popełnione na terytorium danego państwa są zarazem czynami przeciwko jego interesom lub interesom jego obywateli.¹⁰

8 K. Gładych, Ważność czynności prawnych z zakresu rejestracji stanu cywilnego dokonanych poza granicami kraju, w *Światło prawa prywatnego międzynarodowego*, Technika i USC 2002, Nr 1 (30), s. 18.

9 M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Zakamycze, Kraków 2006, s. 25.

10 L. Gardocki, *Zarys prawa karnego międzynarodowego*, PWN, Warszawa 1985, s. 140.

Zasada ta znalazła swoje odzwierciedlenie w art. 5 kk. z 1997 r., w myśl którego polską ustawę karną stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium RP albo na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że umowa międzynarodowa, której RP jest stroną, stanowi inaczej. Należy zgodzić się z A. Zollem, że zastrzeżenie zawarte w art. 5 kk. *in fine* jest zbędne w świetle art. 91 ust. 2 Konstytucji¹¹, dającego prymat umowom międzynarodowym ratyfikowanym za uprzednią zgodą parlamentu wyrażoną w ustawie przed ustawami.¹² Wspomnieć wypada jednak, że spośród ponad 60 zawartych umów, których Polska jest stroną, nie wszystkie umowy zawierane były w trybie szczególnym, wymagającym wyrażenia zgody na ich ratyfikację przez parlament RP¹³, stąd nadanie prymatu wszystkim umowom międzynarodowym dotyczącym ograniczenia zasady terytorialności ma sens i jest zgodne z założeniem racjonalnego ustawodawcy. Przykładem wyłączenia jurysdykcji państwa polskiego, pomimo istnienia zasady terytorialności, może być art. 31 Konwencji wiedeńskiej, który postanawia, że przedstawiciel dyplomatyczny korzysta z immunitetu od jurysdykcji karnej państwa przyjmującego.¹⁴

O tym, czy dany czyn stanowi przestępstwo, decyduje prawo polskie. Dla wykładni tego przepisu kluczowe znaczenie ma ustalenie pojęcia terytorium RP. Obowiązujący kodeks karny nie definiuje tego pojęcia, natomiast daje się ono wyprowadzić w drodze wykładni systemowej. W tym celu pomocna jest analiza postanowień ustawy o ochronie granicy państwowej¹⁵ oraz ustawy o obszarach morskich RP i administracji morskiej¹⁶.

Terytorium Polski obejmuje obszar powierzchni ziemi (obszar lądowy), wody wewnętrzne, morskie wody przybrzeżne oraz słup powietrza nad tymi obszarami i wewnątrz ziemi pod nimi. Obszar lądowy RP wyznaczają granice z państwami sąsiednimi. Morskie wody przybrzeżne obejmują morskie wody wewnętrzne (zatok i porty) oraz morze terytorialne. Morzem terytorialnym jest obszar wód o szerokości 12 mil morskich przyległy do brzegu morskiego lub do linii podstawowej, zamykającej polskie morskie wody wewnętrzne w Zatoce Gdańskiej.

11 Ustawa z dnia 2. kwietnia 1997 r. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 1997 r., Nr 78 poz. 483 ze zm.

12 A. Zoll, Komentarz do art. 5 kodeksu karnego, (w:) G. Bogdan, Z. Cwiągalski, P. Kardas, J. Majewski, J. Raglewski, M. Szewczyk, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Tom I. Komentarz do art. 1–116 kk., wyd. II, Zakamycze, Kraków 2004.

13 Zob. chociażby wszystkie z umów zawieranych przed wejściem w życie Konstytucji RP z dnia 2. kwietnia 1997 r., a także niektóre z umów zawieranych już pod rządami obecnie obowiązującej Konstytucji, np. Umowę zawartą w dniu 19. października 1998 r. pomiędzy Polska a Mongolią o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, rodzinnych, pracowniczych i karnych, Dz.U. z 2003 r., Nr 43, poz. 370 czy Umowę zawartą w dniu 27. listopada 1998 r. pomiędzy Polska a Estonią o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych, pracowniczych i karnych, Dz.U. z 2000 r., Nr 5, poz. 49.

14 Umowa międzynarodowa zawarta w dniu 18. kwietnia 1961 r. w Wiedniu o stosunkach dyplomatycznych, Dz.U. z 1965 r., Nr 37, poz. 232.

15 Ustawa z dnia 12. października 1990 r. o ochronie granicy państwowej, Dz.U. z 1990 r., Nr 78, poz. 461 ze zm.

16 Ustawa z dnia 21. marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, Dz.U. z 2003 r., Nr 153, poz. 1502 ze zm.

Nie stanowią natomiast części terytorium RP obszary morskie określone w ustawie z 17. grudnia 1977 r. o polskiej strefie rybołówstwa morskiego¹⁷, chociaż w odniesieniu do tych obszarów Polska wykonuje w pewnym zakresie prawa suwerenne. Jeśli chodzi o wnętrze ziemi pod obszarem lądowym i morskim, to teoretycznie granicą taką byłby środek kuli ziemskiej, natomiast w praktyce jest to obszar wyznaczony przez możliwości techniczne jego ustalenia.

W przypadku określenia przestrzeni powietrznej należącej do terytorium państwowego występuje problem wytyczenia granic między przestrzenią powietrzną a przestrzenią kosmiczną, która nie podlega zwierzchnictwu terytorialnemu żadnego państwa. Można by sięgnąć do układu z dnia 27. stycznia 1967 r. o zasadach działalności państw w zakresie badania i korzystania z przestrzeni kosmicznej¹⁸, jednak stwierdzić należy, że akt ten nie definiuje pojęcia przestrzeni kosmicznej. Za L. Gardockim, należy się tu oprzeć na praktyce państw, które nie uważały przelotów obiektów kosmicznych nad ich obszarami lądowymi i morskimi za naruszenie ich suwerenności, a państwa wysyłające obiekty kosmiczne nie widziały potrzeby uzyskiwania ich zgody. Można więc mówić o ukształtowaniu zwyczajowej normy prawnej, według której przestrzeń pozapowietrzna rozpoczyna się od najniższych punktów orbit sztucznych satelitów ziemi, leżących na wysokości około 90 km.¹⁹

Słusznie zauważa A. Zoll, że działanie zasady terytorialności zostało rozszerzone w kodeksie karnym²⁰, albowiem kodeks ten traktuje na równi z czynami popełnionymi na terytorium RP czyny zabronione popełnione na polskim statku wodnym lub powietrznym. Według art. 2 § 1 kodeksu morskiego,²¹ statkiem wodnym jest każde urządzenie pływające przeznaczone do żeglugi, natomiast w myśl art. 2 § 1 prawa lotniczego²², statkiem powietrznym jest urządzenie przeznaczone do przewożenia osób lub rzeczy w przestrzeni powietrznej, zdolne do unoszenia się w tej przestrzeni na skutek oddziaływania powietrza. Warto dodać, że art. 115 § 15 kk. stanowi, że za statek wodny w rozumieniu kk. uważa się także stałą platformę umieszczoną na szelfie kontynentalnym. O polskiej przynależności państwowej statku wodnego lub powietrznego decyduje jego rejestracja w Polsce, zobowiązująca do podnoszenia polskiej bandery. B. Kunicka–Michalska nazywa tę regułę zasadą bandery²³, co odpowiada także nomenklaturze używanej w niemieckojęzycznych opracowaniach.²⁴

17 Dz.U. z 1977 r., Nr 37, poz. 163.

18 Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, sporządzony w Moskwie, Londynie i Waszyngtonie dnia 27 stycznia 1967 r., Dz.U. z 1968 r., Nr 14, poz. 82.

19 L. Gardocki, *op. cit.*, s. 38.

20 A. Zoll, Komentarz do art. 5 kodeksu karnego, *op. cit.*

21 Ustawa z dnia 18. września 2001 r. Kodeks morski, Dz.U. z 2001 r. Nr 138, poz. 1545 ze zm.

22 Ustawa z dnia 3. lipca 2002 r. Prawo lotnicze, Dz.U. z 2002 r. Nr 130, poz. 1112 ze zm.

23 E. Bieńkowska, B. Kunicka–Michalska, G. Rejman, J. Wojciechowska, Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz, red. Genowefa Rejman, Warszawa 1999, s. 311 i n.

24 Zob. chociażby: K. L. Kunz, Interaktives Lernsystem mit CD–Rom. Schweizerisches Strafrecht. Allgemeiner Teil, Basel 2000, s. 20. K. L. Kunz posługuje się pojęciem: „Flaggenprinzip”.

O zakresie działania zasady terytorialności decyduje w dużym stopniu przyjęcie określonej koncepcji ustalenia miejsca popełnienia przestępstwa. Art. 6 § 2 kk. stanowi, że czyn zabroniony uważa się za popełniony w miejscu, w którym sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był obowiązany, albo gdzie skutek stanowiący znamię czynu zabronionego nastąpił lub według zamiaru sprawcy miał nastąpić. Miejsc popełnienia przestępstwa może być kilka, jest to tzw. teoria wszędobylstwa bądź zasada wielomiejscowości.²⁵

Kolejną zasadą w zakresie stosowania ustawy karnej polskiej wobec cudzoziemców jest zasada narodowości przedmiotowej względnej (zasada personalna bierna), wyrażona w art. 110 § 1 kk. Obejmuje ona przypadki popełnienia przestępstwa za granicą przeciwko obywatelom danego państwa. W myśl analizowanej zasady, polską ustawę karną stosuje się do cudzoziemca, który popełnił za granicą czyn zabroniony skierowany przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej oraz do cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Za J. Raglewskim, szeroko dokumentującym swoje stanowisko wypowiedziami innych przedstawicieli doktryny prawa karnego, należy powtórzyć, że *ratio legis* tego unormowania wyczerpuje się w istniejących związkach pomiędzy czynem zabronionym popełnionym za granicą przez cudzoziemca a interesami polskimi.²⁶

Zasadę personalną bierną jako podstawę odpowiedzialności cudzoziemca można przyjąć w wypadku, gdy popełniony za granicą czyn zabroniony jest skierowany przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej, czyn stanowi przestępstwo zarówno w polskiej ustawie karnej, jak i ustawie obowiązującej w miejscu jego popełnienia (tzw. wymóg podwójnej karalności czynu, wynikający z treści art. 111 kk.) oraz w wypadku, gdy cudzoziemiec popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym, co zdaje się być także obwarowane wymogiem podwójnej karalności czynu.

Takie unormowanie w odniesieniu do czynów przestępnych o charakterze terrorystycznym budzić musi szereg wątpliwości interpretacyjnych. Po pierwsze, słusznym jest stanowisko A. Marka, który zauważa, że nowelizacja kk., dokonana w 2004 r., uzupełniająca art. 110 § 1 o przestępstwo o charakterze terrorystycznym popełnione przez cudzoziemca za granicą, nie wydaje się uzasadniona, gdyż stosowanie jurysdykcji polskiej w takich sprawach wynika z obowiązku ścigania i karania przestępstw terrorystycznych na mocy umów międzynarodowych, niezależ-

25 Zob. G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Światłowski, Kodeks karny skarbowy z komentarzem, Gdańsk 2000, s. 22.

26 J. Raglewski, Komentarz do art. 110 kodeksu karnego, *op. cit.*

nie od miejsca popełnienia czynu i obywatelstwa sprawcy (art. 113). Po drugie, ten sam Autor trafnie podnosi, że wprowadzenie obowiązku ścigania cudzoziemców za przestępstwa o charakterze terrorystycznym na podstawie zwykłej zasady przedmiotowej stwarza jedynie problemy, ponieważ zasada ta wymaga spełnienia przesłanki podwójnej karalności czynu, która nie występuje w odniesieniu do przestępstw ściganych na mocy umów międzynarodowych.²⁷

W przypadku zatem, gdy cudzoziemiec popełni przestępstwo o charakterze terrorystycznym w państwie X, które nie penalizuje tego typu zachowań, a wręcz je gloryfikuje, nie nazywając ich aktami terrorystycznymi, a walką w obronie słusznych idei, może powstać wątpliwość interpretacyjna, czy względem takiego cudzoziemca należy stosować ustawę karną polską. Konflikt pomiędzy działaniem zasady personalnej biernej a zasady represji wszechświatowej należałoby rozstrzygnąć na korzyść tej ostatniej (a zarazem na niekorzyść cudzoziemca), ale ustawodawca niepotrzebnie stwarza tego typu konflikty interpretacyjne, narażając się na słuszny zarzut „prawodawcy nieracjonalnego”. Ten brak racjonalizmu jest zresztą obecnie jasnym widocznym nie tylko w płaszczyźnie omawianych zasad stosowania ustawy karnej polskiej, ale w wielu innych prawno-karnych regulacjach kodeksowych.²⁸

Dalszą zasadą stosowania ustawy karnej polskiej względem cudzoziemców jest zasada odpowiedzialności zastępczej, uregulowana w art. 110 § 2 kk. Zasada ta dotyczy przestępstw niezwiązanych z polskimi interesami, ale wymagających ścigania z uwagi na solidarność społeczności międzynarodowej wykazywaną w walce z przestępczością. Rzeczpospolita Polska nie może być postrzegana jako enklawa dla przestępców²⁹, ale musi się aktywnie włączyć w walkę z przestępczością, a na to pozwala m. in. właśnie uregulowanie art. 110 § 2 kk.

Stosownie do analizowanej zasady, ustawę karną polską stosuje się w następujących, występujących kumulatywnie okolicznościach:

1. cudzoziemiec popełnił za granicą przestępstwo, które nie jest skierowane przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej bądź przestępstwo, które nie jest przestępstwem o charakterze terrorystycznym;
2. popełnione przestępstwo zagrożone jest w polskiej ustawie karnej karą przekraczającą 2 lata pozbawienia wolności;
3. sprawca tego czynu przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

27 A. Marek, Komentarz do art. 110 kodeksu karnego, (w:) A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006, wyd. III.

28 Zob. chociażby art. 10 § 2 kk. w zw. z art. 197 § 3 kk. i art. 197 § 4 kk.; art. 54 § 2 kk. w zw. z art. 148 § 2; art. 54 § 2 kk. w zw. z art. 148 § 3 kk.

29 Zob. także: L. Gardocki, *op. cit.*, s. 143.

4. popełniony za granicą czyn stanowi przestępstwo zarówno w polskiej ustawie karnej, jak i ustawie obowiązującej w miejscu jego popełnienia (tzw. wymóg podwójnej karalności czynu;
5. sprawcy nie postanowiono wydać.

Jeżeli stosownie do grocjuszowskiej maksymy „*aut dedere aut punire*” („albo wydać albo ukarać”) państwo postanawia nie wydawać cudzoziemca, to powinno skorzystać względem niego z własnej jurysdykcji. Nomenklatura: „odpowiedzialność zastępcza” jest tu jak najbardziej uzasadniona, gdyż państwo, na terytorium którego przebywa cudzoziemiec – sprawca przestępstwa popełnionego za granicą, wykonuje jurysdykcję niejako w zastępstwie państwa trzeciego, na przykład tego, na którego terytorium popełniono przestępstwo.

Warto jeszcze raz zaznaczyć, że pozytywną przesłanką uzasadniającą możliwość zastosowania zasady odpowiedzialności zastępczej jest bądź brak postanowienia kompetentnego organu o wydaniu sprawcy na podstawie wniosku ekstradycyjnego czy stosowanego od 2004 r. europejskiego nakazu aresztowania (ENA), bądź w ogóle brak jakiegokolwiek wniosku o ekstradycję lub ENA.³⁰

Wymóg podwójnej karalności czynu nie ma zastosowania do dwóch zasad odpowiedzialności za przestępstwa popełnione za granicą, a mianowicie do zasady ochronnej, uregulowanej w art. 112 kk. i do zasady represji wszechświatowej z art. 113 kk. Obie wspomniane zasady dotyczą zarówno cudzoziemców, jak i obywateli polskich.

Istotą zasady ochronnej, jak sama nazwa wskazuje, jest ochrona pewnych istotnych interesów państwa i jego obywateli, niezależnie od ukształtowania przepisów prawa w państwie, gdzie dochodzi do naruszenia tych interesów. W myśl art. 112 kk., niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa, ustawę karną polską stosuje się w razie popełnienia:

- przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej,
- przestępstwa pomówienia Narodu Polskiego,
- przestępstwa przeciwko polskim urządům lub funkcjonariuszom publicznym,
- przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym,
- przestępstwa fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego,

30 Zob. także: J. Raglewski, Komentarz do art. 110 kodeksu karnego, *op. cit.* i powołana tam literatura.

- przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Przepis rozciąga polską jurysdykcję na czyny zarówno obywateli polskich, jak i cudzoziemców popełnione za granicą – niezależnie od stanu prawnego obowiązującego w miejscu ich popełnienia.³¹ W ostatnich kilku latach rozszerzono katalog czynów, stanowiących podstawę odpowiedzialności w oparciu o zasadę ochronną. W 2004 r.³² uzupełniono pierwotny katalog o przestępstwo, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zmiana ta wiąże się bezpośrednio z przystąpieniem Polski do struktur Unii Europejskiej i dostosowaniem prawa wewnątrz krajowego do Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich z dnia 26. lipca 1995 r.³³ Wspomniana Konwencja, ustanowiona na podstawie art. K3 traktatu o Unii Europejskiej, w art. 4, zatytułowanym „Jurysdykcja” stanowi, że każde państwo członkowskie podejmie niezbędne środki w celu ustanowienia swojej jurysdykcji nad przestępstwami, gdy (m.in.) nadużycie finansowe, udział w nadużyciu finansowym lub próba dokonania nadużycia finansowego naruszającego interesy finansowe Wspólnot Europejskich zostaną popełnione w całości lub w części na jego terytorium, włącznie z nadużyciem finansowym, z którego osiągnięto korzyść na tym terytorium. Przyznać należy rację J. Raglewskiemu, który krytycznie ocenia umiejscowienie tej regulacji w art. 112 kk.,³⁴ albowiem kwestia ta, zgodnie z duchem Konwencji winna być rozstrzygnięta za pomocą zasady terytorialności.

W roku 2006 ustawodawca zdecydował się na ponowne rozszerzenie katalogu przestępstw, stanowiących podstawę do zastosowania ochronnej zasady odpowiedzialności.³⁵ Wprowadzono przestępstwo pomówienia narodu polskiego, jako nowy typ czynu zabronionego z art. 132a kk. oraz dodano ten typ jako kolejną podstawę do zastosowania zasady ochronnej. W uzasadnieniu uchwały Senatu RP z dnia 23. sierpnia 2006 r. w sprawie ustawy o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów,³⁶ czytamy: „Senat postanowił przenieść do Kodeksu karnego przepis karny, zgodnie z którym każdy, kto publicznie pomawia Naród Polski o udział, organizowanie lub odpowiedzialność za zbrodnie komunistyczne lub nazistowskie, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Senat rozszerzył ponadto o dodawany przepis zawarty w art. 112

31 L. Gardocki, *op. cit.*, s. 142; R. Góral, Kodeks karny. Praktyczny komentarz z przepisami wprowadzającymi oraz indeksem rzeczowym, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa 2000, s. 164, 165.

32 Ustawa z dnia 18. marca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Kodeks wykroczeń, Dz.U. z 2004 r., Nr 69, poz. 626.

33 Konwencja z dnia 26 lipca 1995 r. sporządzona na podstawie artykułu K.3 Traktatu o Unii Europejskiej o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich, Dz.U. C 316 z 27.11.1995, s. 49.

34 J. Raglewski, Komentarz do art. 112 kodeksu karnego, *op. cit.*

35 Ustawa z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944–1990 oraz treści tych dokumentów, Dz.U. z 2006 r., Nr 218, poz. 1592.

36 Druk Sejmowy V Kadencji nr 903.

Kodeksu karnego katalog przestępstw, których ściganie w oparciu o polską ustawę karną odbywa się niezależnie od miejsca popełnienia czynu zabronionego.” Pomiędzy lakoniczności tego stwierdzenia i braku uzasadnienia stanowiska w zakresie rozszerzenia katalogu przestępstw z art. 112 kk., ten zabieg ustawodawcy wydaje się słuszny, gdyż przestępstwo pomówienia narodu polskiego nie jest przestępstwem przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu RP, przeciwko polskim urządzeniom lub funkcjonariuszom publicznym czy istotnym polskim interesom gospodarczym, nie jest także przestępstwem fałszywych zeznań złożonych wobec urzędu polskiego czy wreszcie przestępstwem, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium RP. Niemożliwe byłoby zatem karanie tego typu przestępstw popełnionych za granicą w ramach innych zasad zastosowania polskiej ustawy karnej, przewidujących warunek podwójnej przestępczości czynu. Trudno bowiem oczekiwać, że w ustawach karnych państw obcych znajdzie się odpowiedni przepis penalizujący ten typ czynu zabronionego.

Ostatnią już zasadą kodeksową, poddaną w tym miejscu analizie, jest zasada represji wszechświatowej, ujęta w art. 113 kk. Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać, w razie popełnienia przez niego za granicą przestępstwa, do którego ścigania Rzeczpospolita Polska jest zobowiązana na mocy umów międzynarodowych. Jak słusznie uważa L. Gardocki, zasada ta ujmuje najszerszej kompetencję karną, gdyż ustanawia ją względem sprawców, niezależnie od ich obywatelstwa, miejsca popełnienia przestępstwa i od ustawodawstwa obowiązującego w tym miejscu, pod warunkiem, że są to sprawcy pewnej kategorii czynów. Czyny te są określane jako *delicta iuris gentium* (delikty prawa narodów), gdyż godzą one we wspólne interesy społeczności międzynarodowej jako całości.³⁷

Państwa stają się stronami umów międzynarodowych (konwencji), których celem jest ściganie określonej kategorii czynów (zwanymi z tego tytułu przestępstwami konwencyjnymi). Polska jest stroną ponad trzydziestu takich umów międzynarodowych³⁸, z mocy których zobowiązała się do ścigania m. in. następujących przestępstw:

37 L. Gardocki, *op. cit.*, s. 117 i n.

38 Protokół przeciwko nielegalnemu wytwarzaniu i obrotowi bronią palną, jej częściami i komponentami oraz amunicją, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. 2001.05.31, Dz.U.05.252.2120; Prawnokarna konwencja o korupcji. Strasburg.1999.01.27, Dz.U.05.29.249; Protokół przeciwko przemytowi migrantów drogą lądową, morską i powietrzną, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. 2000.11.15, Dz.U.05.18.162; Protokół o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniający Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. 2000.11.15, Dz.U.05.18.160; Konwencja Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej. 2000.11.15, Dz.U.05.18.158; Europejska konwencja o zwalczaniu terroryzmu. Strasburg.1977.01.27, Dz.U.96.117.557; Europejska konwencja w sprawie przemocy i ekscesów widzów w czasie imprez sportowych, a w szczególności meczów piłki nożnej. Strasburg.1985.08.19, Dz.U.95.129.625;

1. zbrodni ludobójstwa,
2. stosowania tortur,
3. handlu żywym towarem,
4. dyskryminacji rasowej,
5. oddawania w stan niewolnictwa,
6. handlu niewolnikami,
7. przynależności do zorganizowanej grupy przestępczej,
8. piractwa morskiego,
9. terroryzmu lotniczego,
10. terroryzmu międzynarodowego,
11. korupcji,
12. fałszowania pieniędzy,
13. prania brudnych pieniędzy,

Europejska konwencja o zapobieganiu torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Strasburg.1987.11.26, Dz.U.95.46.238; Konwencja bazylejska o kontroli transgranicznego przemieszczania i usuwania odpadów niebezpiecznych. Bazylea.1989.03.22, Dz.U.95.19.88 – zał.; Konwencja Narodów Zjednoczonych o zwalczaniu nielegalnego obrotu środkami odurzającymi i substancjami psychotropowymi. Wiedeń.1988.12.20, Dz.U.95.15.69 – zał.; Konwencja w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania. Nowy Jork.1984.12.10, Dz.U.89.63.378 – zał.; Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu i karaniu zbrodni apartheidu, przyjęta 30 listopada 1973 r. rezolucją 3068 (XXVIII) Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych, Dz.U.76.32.186 – zał.; Konwencja o substancjach psychotropowych. Wiedeń.1971.02.21, Dz.U.76.31.180 – zał.; Konwencja o zwalczaniu bezprawnych czynów skierowanych przeciwko bezpieczeństwu lotnictwa cywilnego. Montreal.1971.09.23, Dz.U.76.8.37 – zał.; Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury. Paryż.1970.11.17, Dz.U.74.20.106.; Konwencja o zwalczaniu bezprawnego zawładnięcia statkami powietrznymi. Haga.1970.12.16, Dz.U.72.25.181 – zał.; Konwencja w sprawie przestępstw i niektórych innych czynów popełnionych na pokładzie statków powietrznych. Tokio.1963.09.14, Dz.U.71.15.147 – zał.; Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości. Nowy Jork.1968.11.26. Dz.U.70.26.208 – zał.; Międzynarodowa konwencja w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej. Nowy Jork.1966.03.07, Dz.U.69.25.187 – zał.; Międzynarodowa konwencja o bezpieczeństwie życia na morzu. Londyn.1960.06.17, Dz.U.66.52.315 – zał.; Jednolita konwencja o środkach odurzających z 1961 r. Nowy Jork.1961.03.30, Dz.U.66.45.277 – zał.; Uzupełniająca konwencja w sprawie zniesienia niewolnictwa, handlu niewolnikami oraz instytucji i praktyk zbliżonych do niewolnictwa. Genewa.1956.09.07, Dz.U.63.33.185 – zał.; Międzynarodowa konwencja o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza olejami. Londyn.1954.05.12, Dz.U.61.28.135 – zał.; Konwencja w sprawie zwalczania handlu ludźmi i eksploatacji prostytucji. Lake Success.1950.03.21, Dz.U.52.41.278 – zał.; Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa. 1948.12.09, Dz.U.52.2.9; Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej. Londyn.1945.08.08, Dz.U.47.63.367; Konwencja o zwalczaniu handlu kobietami pełnoletnimi. Genewa.1933.10.11, Dz.U.38.7.37; Konwencja o ochronie kabli podmorskich. Paryż.1884.03.14, Dz.U.35.17.97; Konwencja międzynarodowa o zwalczaniu fałszowania pieniędzy wraz z protokołem oraz protokół fakultatywny. Genewa.1929.04.20, Dz.U.34.102.919; Konwencja w sprawie niewolnictwa. Genewa.1926.09.25, Dz.U.31.4.21; Konwencja o zwalczaniu przemytnictwa towarów alkoholowych. Helsingfors.1925.08.19, Dz.U.27.75.656; Międzynarodowa Konwencja w sprawie zwalczania obiegu i handlu wydawnictwami pornograficznymi. Genewa.1923.09.12, Dz.U.27.71.621; Międzynarodowa Konwencja o zwalczaniu handlu kobietami i dziećmi. Genewa.1921.09.30, Dz.U.25.125.893; Międzynarodowe Porozumienie dotyczące zwalczania handlu żywym towarem. Paryż.1904.05.18; Międzynarodowa Konwencja dotycząca handlu żywym towarem. Paryż.1910.05.04, Dz.U.22.87.783.

14. obiegu i handlu wydawnictwami pornograficznymi,

15. obrotu narkotykami.

Należy wszak podkreślić za A. Markiem, że wszystkie te przestępstwa są penalizowane w Kodeksie karnym, przepisach wprowadzających kodeks oraz w aktach pozakodeksowych, np. w ustawie z dnia 29. lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii.³⁹ Taka jest bowiem istota prawa karnego międzynarodowego, że państwo-sygnatariusz danej umowy międzynarodowej, w wykonaniu przyjętego na siebie zobowiązania, penalizuje te zachowania w swoim wewnątrz krajowym porządku prawnym.

Nieco dalej idą w tym względzie postanowienia decyzji ramowych Rady Unii Europejskiej, które przewidują pewne minimalne sankcje dla określonych typów zachowań. Na przykład w decyzji ramowej Rady z dnia 13. czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu⁴⁰ w art. 1 zdefiniowano przestępstwo terrorystyczne, natomiast w art. 5 postanowiono, że każde państwo członkowskie podejmie niezbędne środki zapewniające karalność przestępstw terrorystycznych. W odniesieniu do podżegania, pomocnictwa, współsprawstwa oraz usiłowania tychże przestępstw, nałożono na państwa obowiązek ustanowienia kar pozbawienia wolności w wymiarze wyższym niż orzekane z mocy prawa krajowego za takie przestępstwa przy braku zamiaru ich popełnienia. Podano także maksymalny wymiar kary, nie mniejszy niż 15 lat pozbawienia wolności lub 8 lat pozbawienia wolności, za określone typy przestępstw terrorystycznych.

III. Katalog zasad kompetencji karnej względem cudzoziemców w kodeksie karnym skarbowym

Kodeks karny skarbowy hołduje przede wszystkim zasadzie terytorialności, jeśli w art. 3 § 2 postanowiono, że przepisy kodeksu stosuje się do sprawcy, który popełnił czyn zabroniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym, chyba że kodeks stanowi inaczej. Definicja miejsca popełnienia czynu zabronionego odpowiada dotychczasowej tradycji i związana jest z zasadą wielomiejscowości. Kodeks karny skarbowy uzupełnia zasadę terytorialności o własne rozwiązania.⁴¹

Podobnie jak w kodeksie karnym, zasada terytorialności ulega pewnemu rozszerzeniu, co następuje w samym § 2 art. 3 oraz w § 9 art. 53 kks. Ten pierwszy przepis przyjmuje bowiem stosowanie kodeksu także na polskim statku wodnym

39 Komentarz do art. 113 kodeksu karnego, (w:) A. Marek, Kodeks karny..., *op. cit.*

40 Dz. Urz. Wspólnot Europejskich z dnia 22. czerwca 2002 r. L 164/3.

41 G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Świątkowski, *op. cit.*, s. 22.

i powietrznym, choćby znajdowały się one poza obszarem RP. Pojęcie statku wodnego poszerza przy tym art. 53 § 10 kks., uznając zań także platformę stałą umieszczoną na szelfie kontynentalnym. Natomiast zgodnie ze wskazanym § 9 art. 53 kks., zasada terytorialności rozciąga się nadto na wyłączne strefy ekonomiczne położone poza morzem terytorialnym, w których Polska wykonuje prawa w zakresie badania i eksploatacji dna morskiego i jego podglebia oraz zasobów naturalnych.⁴² Wyłączna strefa ekonomiczna jest obszarem morskim Rzeczypospolitej Polskiej, położonym na zewnątrz morza terytorialnego i przylegającym do tego morza. Obejmuje ona wody, dno morza i znajdujące się pod nim wnętrze ziemi. Granice wyłącznej strefy ekonomicznej określają umowy międzynarodowe, a w razie ich braku można określić przebieg granicy wyłącznej strefy ekonomicznej. Uprawnioną do tego jest Rada Ministrów w drodze rozporządzenia.⁴³

Z art. 3 § 3 kks. wynika, że niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa skarbowego, przepisy kodeksu stosuje się także do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia za granicą przestępstwa skarbowego skierowanego przeciwko istotnym interesom finansowym państwa polskiego. Przepis ten rozszerza zatem odpowiedzialność karnoskarbową na czyny popełnione za granicą, statuując zasadę przedmiotową w formie obostrzonej (zasadę ochronną). Stosownie do art. 53 § 11 kks., przestępstwo skarbowe skierowane przeciwko istotnym interesom finansowym państwa polskiego to takie przestępstwo skarbowe, które zagraża Skarbowi Państwa powstaniem uszczerbku finansowego w wysokości co najmniej dziesięciokrotności wielkiej wartości. Z kolei zgodnie z art. 53 § 16 kks., wielka wartość to wartość, która w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza tysiąckrotną wysokość najniższego miesięcznego wynagrodzenia. S. Baniak wyraża pogląd, że w miejsce występującego w przepisach kks. pojęcia: „najniższe miesięczne wynagrodzenie” należy wprowadzić wielkość kwotową 760 zł, a zatem wielka wartość uszczerbku finansowego wynosiłaby nie mniej niż 760 tysięcy zł.⁴⁴

Pewnym dodatkowym rozszerzeniem jest art. 3 § 4 kks., w myśl którego przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe przeciwko obowiązkowi celnemu oraz

42 T. Grzegorzczak, Komentarz do art. 3 kodeksu karnego skarbowego, (w:) T. Grzegorzczak, Kodeks karny skarbowy. Komentarz, wyd. III, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2006.

43 Art. 2 ust. 1 pkt 3, art. 15, art. 06 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 21. marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, Dz.U. z 2003 r. Nr 153, poz. 1502 ze zm.

44 S. Baniak, Prawo karne skarbowe, Zakamycze, Kraków 2005, s. 31. Autor ten szczegółowo uzasadnia swój pogląd: „1. stycznia 2003 r. weszła w życie ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę (Dz.U. Nr 200, poz. 1679), która znowelizowała przepisy kodeksu pracy i innych aktów prawnych (wymienionych w tej ustawie) w ten sposób, że wyrażenie „najniższe miesięczne wynagrodzenie”, które do 31 grudnia 2002 r. wynosiło 760 zł, zastąpiono wyrazami „minimalne wynagrodzenie za pracę”. (...) Owa ustawa wprowadziła spore zamieszanie w prawidłowym stosowaniu przepisów kks., a to dlatego, że jej przepisy nie mają zastosowania do przepisów kks. Wynika to z treści art. 25 rzeczonej ustawy. Ten – notabene – niezręcznie zredagowany przepis interpretuję następująco: w miejsce występującego w przepisach kks. pojęcia najniższego miesięcznego wynagrodzenia należy wprowadzić wielkość kwotową 760 zł, a w tych wypadkach, w których występuje wielokrotność najniższego miesięcznego wynagrodzenia – wielokrotność kwoty 760 zł.”

zasadom obrotu z zagranicą towarami i usługami, są karalne także w razie popełnienia ich za granicą, jeżeli zostały ujawnione w wyniku czynności kontrolnych przeprowadzonych tam przez polski organ celny lub inny organ uprawniony na podstawie umów międzynarodowych.

Z chwilą przystąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej wszedł w życie przepis art. 3 § 5 kks., którego wprowadzenie miało na celu umożliwienie ścigania sprawców przestępstw skarbowych popełnionych poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, na terytorium jednego z państw członkowskich Unii Europejskiej. Jak słusznie zauważa F. Prusak, zadaniem dokonanej nowelizacji była potrzeba dostosowania przepisów kks. do ustawodawstwa państw Unii Europejskiej w celu zapewnienia ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich.⁴⁵

Z art. 3 § 5 kks. wynika, że przepisy kodeksu stosuje się także do obywateli polskich oraz cudzoziemców, którzy przebywając na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, nakłaniają lub udzielają pomocy do popełnienia za granicą przestępstwa skarbowego celnego lub podatkowego, skierowanego przeciwko interesom finansowym Wspólnot Europejskich. Należy zaznaczyć, że mowa tu jedynie o przestępstwach skarbowych; przepis nie dotyczy wykroczeń.

Z art. 1 Konwencji o ochronie interesów finansowych Wspólnot Europejskich wynika, że nadużycia finansowe naruszające interesy finansowe Wspólnot Europejskich polegają na:

„a) w odniesieniu do wydatków, jakimkolwiek celowym działaniu lub zaniechaniu dotyczącym:

- wykorzystania lub przedstawienia nieprawdziwych, niepoprawnych lub niepełnych oświadczeń lub dokumentów, które ma na celu sprzeniewierzenie lub bezprawne zatrzymanie środków z budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetów zarządzanych przez Wspólnoty Europejskie lub w ich imieniu,
- nieujawnienia informacji z naruszeniem szczególnego obowiązku w tym samym celu,
- niewłaściwego wykorzystania takich środków do celów innych niż te, na które zostały pierwotnie przyznane;

b) w odniesieniu do przychodów, jakimkolwiek celowym działaniu lub zaniechaniu dotyczącym:

45 F. Prusak, Komentarz do art. 3 kodeksu karnego skarbowego, (w:) F. Prusak, Kodeks karny skarbowy. Komentarz. Tom I (art. 1–53). Zakamycze, Kraków 2006.

- wykorzystania lub przedstawienia nieprawdziwych, niepoprawnych lub niepełnych oświadczeń lub dokumentów, które ma na celu bezprawne zmniejszenie środków budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetów zarządzanych przez lub w imieniu Wspólnot Europejskich,
- nieujawnienia informacji z naruszeniem szczególnego obowiązku w tym samym celu,
- niewłaściwego wykorzystania korzyści uzyskanej zgodnie z prawem w tym samym celu.”

Tytułem podsumowania tej części rozważań należy przywołać twierdzenie F. Prusaka, iż „Na gruncie prawa karnego skarbowego, inaczej niż na gruncie kodeksu karnego (109–113 kk.), nie mają zastosowania zasady podmiotowa i przedmiotowa (ograniczona i obostrzona) oraz zasada represji wszechświatowej. Regulacja art. 3 § 3 i 4 kks. jest wyjątkiem, bo w razie skazania w Polsce osoby ukaranej za ten sam czyn za granicą, przepisy przewidują obowiązek zaliczenia na poczet kary wykonaną za granicą całość lub część kary oraz uwzględnienia różnic zachodzących między tymi karami (art. 114 kk.).⁴⁶ Pogląd ten trzeba podzielić, wskazać jednak można, że T. Grzegorzcyk uważa, iż przepis art. 3 § 3 jest zmodyfikowanym na potrzeby skarbowe rozwiązaniem zawartym w art. 112 kk., a więc swoistą zasadą ochronną.⁴⁷

IV. Katalog zasad kompetencji karnej względem cudzoziemców w kodeksie wykroczeń

Na gruncie kodeksu wykroczeń istnieje możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności cudzoziemca jedynie na podstawie zasady terytorialności. Stosownie do art. 3 § 1 kw., za wykroczenie odpowiada ten, kto go popełnił na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak również na polskim statku wodnym lub powietrznym.

Zgodnie z treścią art. 131 kw., do którego odwołuje art. 3 § 2 kw., odpowiedzialność za wykroczenie popełnione za granicą ponosi osoba, która dopuści się kradzieży lub przywłaszczenia przedmiotu, którego wartość nie przekracza 250 zł (art. 119 kw.), dokona obrotu kradzionym przedmiotem o wartości nieprzekraczającej 250 zł (art. 122 kw.) lub zniszczy cudzą rzecz o wartości nieprzekraczającej 250 zł (art. 124 kw.). Są to jedyne wyjątki od ogólnej zasady ponoszenia odpowiedzialności za wykroczenia popełnione na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ale zaznaczyć należy, że dotyczą one tylko obywateli polskich.⁴⁸

46 *Ibidem*

47 T. Grzegorzcyk, Komentarz do art. 3 kodeksu karnego skarbowego, *op. cit.*

48 W. Kotowski, LEX/el. 2003, Komentarz praktyczny do art. 3 oraz art. 131 kodeksu wykroczeń.

Cudzoziemiec odpowiada za wykroczenie tylko wówczas, gdy spełnione są wymogi zasady wielomiejscowości, z której wynika, że wykroczenie uważa się za popełnione na miejscu, gdzie sprawca działał lub zaniechał działania, do którego był zobowiązany, albo gdzie skutek przestępny nastąpił lub miał nastąpić. Ustalenie miejsca popełnienia wykroczenia ma także znaczenia dla ustalenia właściwości miejscowej sądu, ponieważ zgodnie z art. 31 § kpk. w zw. z art. 11 § 1 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia⁴⁹, właściwym do rozpoznawania sprawy jest sąd rejonowy, na którego terenie właściwości popełniono wykroczenie.⁵⁰

Wprawdzie w art. 7 kw. ustawodawca postanowił, że nieświadomość bezprawności czynu nie wyłącza odpowiedzialności, ale ten sam przepis doprecyzowuje, że w pewnych wypadkach jednak wyłącza odpowiedzialność, a to – jeśli nieświadomość bezprawności była usprawiedliwiona. W tym kontekście wskazać można na pewną regulację, która weszła w życie w dniu 17. kwietnia 2007 r. Stosownie do § 51 ust. 1 ustawy Prawo o ruchu drogowym, kierujący pojazdem jest obowiązany używać świateł mijania podczas jazdy w warunkach normalnej przejrzystości powietrza. Niezastosowanie się do tego wymogu stanowi wykroczenie z art. 88 kw. w typie prowadzenia pojazdu bez wymaganych przepisami świateł, obwarowane karą grzywny od 20 do 5000 zł. Powszechnie wiadomym jest, że cudzoziemiec, udający się z wizytą do państwa obcego, powinien zapoznać się z przepisami tam panującymi, ale wydaje się, że zmiana ustawodawstwa może być okolicznością usprawiedliwiająca nieświadomość bezprawności czynu cudzoziemca, zwłaszcza w pierwszych dniach obowiązywania znowelizowanych przepisów.

V. Podsumowanie

Zamieszczona poniżej tabela zawiera katalog zasad kompetencji karnej względem cudzoziemców, stosowanych na gruncie kodeksu karnego, kodeksu karnego skarbowego oraz kodeksu wykroczeń, a zatem jest to katalog zasad w odniesieniu do przestępstw i wykroczeń pospolitych oraz przestępstw i wykroczeń skarbowych, popełnianych przez cudzoziemców.

Jak widać, wszystkie trzy kodyfikacje hołdują zasadzie terytorialności, a kodeks karny skarbowy zawiera zmodyfikowaną na potrzeby prawa karnego skarbowego zasadę ochronną (narodowości przedmiotowej bezwzględnej, narodowości przedmiotowej w postaci obostrzonej). Absolutnie najszerszy katalog zasad kompetencji karnej wobec sprawców niebędących obywatelami polskimi znajduje się

49 Ustawa z dnia 24. sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz.U. z 2001 r., Nr 106, poz. 1148 ze zm.

50 A. Marek, Prawo wykroczeń (materialne i procesowe), Warszawa 2004, s. 29.

w kodeksie karnym, zawierającym jądro rozwiązań w obszarze tzw. przestępstw popolitych.

Tabela 1. Odpowiedzialność cudzoziemca za popełniony czyn zabroniony

Zasada	Kodeks karny	Kodeks karny skarbowy	Kodeks wykroczeń
terytorialności	art. 5	art. 3 § 2	art. 3 § 1
narodowości przedmiotowej względnej (zasada personalna bierna)	art. 110 § 1		
odpowiedzialności zastępczej	art. 110 § 2		
ochronna (narodowości przedmiotowej bezwzględnej, narodowości przedmiotowej w postaci obostrzonej)	art. 112	art. 3 § 3 zmodyfikowana na potrzeby prawa karnego skarbowego	
represji wszechświatowej (zasada uniwersalna, represji konwencyjnej)	art. 113		